

congresverslag

Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit

Congres

18 september 2019

LochHal Tilburg

www.sbo.nl/criminaliteit

Studiecentrum voor
Bedrijf en Overheid

Beste lezer,

Voor je ligt het congresverslag van alweer het 4^e congres Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit. De noodzaak om samen te komen wordt onderstreept door de moord waarvan het nieuws tijdens het begin van het congres binnenkomt. Op deze dag stonden we allen stil bij de moord op strafpleiter Derk Wiersum; een nieuw dieptepunt op het gebied van georganiseerde criminaliteit in Nederland. Getracht is om in dit verslag een praktische terugblik te bezorgen van het congres van 18 september in de Lochal in Tilburg.

Veel leesplezier toegewenst!

Opening congres Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit

Ruim 250 deskundigen, beleidsmakers en andere professionals zijn samengekomen om deel te nemen aan het congres Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit. Theo Weterings, burgemeester van Tilburg, heet het gezelschap welkom in de zogenoemde 'huiskamer van Tilburg'. Deze benadrukt het feit dat het vooral een dag moet zijn waar kennis gedeeld wordt, samenwerking centraal staat en verbindingen gelegd moeten worden tussen alle partijen. In zijn openingswoord benadrukte hij dat het belangrijk is om de voedingsbodem voor criminaliteit al vroegtijdig weg te nemen. Een cruciale factor hierbij is de aanwezigheid van de overheid in wijken waar sociale subculturen dominant zijn en jongeren gemakkelijker het criminele pad bewandelen. In navolging van project Rotterdam-Zuid wordt er bijvoorbeeld gekeken naar gedifferentieerde bevolkingssamenstelling in de welbekende Vogeltjesbuurt. Dit met als doel de leefbaarheid te vergroten en de neiging naar criminaliteit te minimaliseren.

Bestuurlijke preventieve aanpak van Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit

In de tweede plenaire lezing, die werd verzorgd door dhr. Chris Kuijpers, werd de focus gelegd op interbestuurlijke samenwerking. De heer Kuijpers, werkzaam als directeur-generaal Bestuur, Ruimte en Wonen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, haalt aan dat dit kabinet de aanpak van ondermijning als een belangrijke prioriteit ziet. De samenwerking die daaruit voortvloeit is momenteel vooral goed zichtbaar op lokaal niveau, bijvoorbeeld in een RIEC verband. Maar ook voor federale partijen op rijksniveau is nauwe samenwerking cruciaal. Bij Bestuur, Ruimte en Wonen liggen er volgens Chris twee belangrijke preventieve mogelijkheden, te weten:

1. Verhogen van de weerbaarheid van het openbaar bestuur;
2. Het monitoren en voorspellen van wat er in bepaalde wijken speelt, neem hierbij als voorbeeld Nationaal Programma Rotterdam-Zuid.

Citydeal 'Zicht op Ondermijning' is ontworpen met als doel verbanden te leggen en op wetenschappelijk niveau zicht te krijgen op het fenomeen ondermijning. In dit samenwerkingsverband zijn gemeenten als Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Tilburg en Utrecht aangesloten bij het Centraal Bureau van Statistiek, de Belastingdienst, het ministerie van Justitie en Veiligheid, de Nationale Politie en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het combineren van verschillende datasets moet er uiteindelijk voor zorgen dat er een betere analyse gedaan kan worden die uiteindelijk leidt tot een sterkere positie van lokale overheden in de strijd tegen ondermijning. Dit wordt vooral gedaan door het opstellen van preventieve strategieën om de leefbaarheid in bepaalde gebieden in kaart te brengen. Ook thema's als drugscriminaliteit, vastgoedfraude en financiële stromen komen terug in de Citydeal 'Zicht op Ondermijning'.

Na afloop van deze plenaire lezing worden er nog uiteenlopende vragen gesteld, waarin onderwerpen als vergunningsplicht, lachgas en de noodzaak van 'gezamenlijke overheid' zijn aangekaart.

Aanpak van Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit

De criminoloog en hoogleraar Rechtsvergelijking Cyrille Fijnaut hield een plenaire lezing met als onderwerp de aanpak van ondermijning en georganiseerde criminaliteit. Die aanpak zou volgens hem meervoudig moeten zijn, waarbij hij dus ook pleit voor een zichtbare aanwezigheid in kwetsbare wijken en tevens de repressieve aanpak zoals bijvoorbeeld het sluiten van productielocaties. Professor Fijnaut wijst op het gegeven dat de omvang van de drugsindustrie sinds de Commissie van Traa is toegenomen. Dit komt vooral omdat Nederland zich nu met name gepositioneerd heeft als productieland van synthetische drugs en cannabis. Fungeren als producent impliceert dat locaties, middelen in de vorm van grondstoffen en mensen, nodig zijn om te komen tot een eindproduct. Dat eindproduct zal vervolgens middels een logistiek keten aangeboden moeten worden bij de afnemer. De impact hiervan is veel hoger dan het louter in- en exporteren van verdovende middelen.

De effecten van een florerende criminele economie zijn zichtbaar in de dure levensstijl die sommigen zich kunnen veroorloven, de bedreigingen die richting vooral de lokale politiek geuit worden en politieke verhoudingen die onder druk komen te staan.

Een ander punt dat professor Fijnaut aanhaalt is de proef die de Nederlandse overheid gaat doen met het kweken van cannabis. Door het zogenaamde gedoogbeleid is Nederland is een ambivalente positie gekomen ten aanzien van de distributie en het gebruik van cannabis. Een door de overheid gereguleerde productie van cannabis zal maar een deel van de markt raken, dus moet er volgens hem op Europees niveau een discussie gevoerd worden over het nieuwe stelsel rondom cannabis. Onderwerpen als distributiepunten onder staatstoezicht en een door de overheid gelegaliseerde productielocatie dienen hierbij de revue te passeren.

Uiteindelijk zijn er globale krachten van invloed op de drugsindustrie, dus het probleem kan op staatsniveau enkel beheersbaar gemaakt kunnen worden, terwijl de oplossing ligt in een meer globale aanpak.

Een van de vragen die na afloop van de plenaire lezing gesteld werd had betrekking op de integrale aanpak van intelligence. Hiermee werd eigenlijk de opheffing van de Unit Synthetische Drugs bedoeld, waarmee toentertijd overzicht gecreëerd werd wat betreft de problematiek. Als antwoord op deze vraag stelt Fijnaut dat door een strategische blunder het inzicht in het probleem deels verloren is gegaan. Op dit moment is het strafrecht een redelijke maatstaf om op bestuurlijk niveau inzicht te verkrijgen in de problematiek.

Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit

Pieter Tops is als bestuurskundige naar eigen zeggen verzeild geraakt in de bestudering van georganiseerde criminaliteit, iets wat hij ook wel de schaduwkant van Nederland noemt. In het begin van zijn lezing legt hij de nadruk op de volkomen uit de hand gelopen drugsindustrie die in ons land rijkelijk floreert. Dit wordt ook geïllustreerd in het eerder door Tops en Tromp uitgebrachte rapport over 'De Achterkant van Amsterdam' waarin verkennend wordt beschreven hoe het gesteld is met de georganiseerde ondermijnende criminaliteit in de hoofdstad van ons land.

Tegelijkertijd pleit Pieter Tops niet voor het met wortel en tak uitroeien van de problematiek, niet in de eerste plaats vanwege het feit dat het goede zich ook moet kunnen manifesteren tegen het kwade. Ook is het een illusie om te denken dat het volledig uitbannen van de problematiek een haalbaar scenario is. Tegelijkertijd is het van cruciaal belang om het probleem klein te houden. Volgens Tops uit het probleem zich in bijzondere mate in de enorme opbrengsten die voortkomen uit de georganiseerde criminaliteit. Deze opbrengsten brengen niet alleen burgers in verleiding om te participeren, maar zorgen ook voor een disbalans in de economie. Zo constateerde bijvoorbeeld de Financiële Intelligence Unit voor 8.5 miljard euro aan verdachte transacties. En verdient de willekeurige straatdealer op de Amsterdamse straten naar alle waarschijnlijkheid minimaal rond de duizend euro per week.

Tops oppert dat het niet alleen een probleem van Amsterdam of Tilburg is, maar van heel Nederland. Het ligt er dus aan waar men het probeert zichtbaar te maken, als het overall aanwezig is. Om te komen tot een echt effectieve aanpak is versterking van het strafrechtketen nodig, in het bijzonder het instellen van zwaardere straffen. Dit met als hoofddoel om degenen die zich schuldig maken aan strafbare feiten voor een bepaalde tijd uit het maatschappelijke en criminele verkeer te verwijderen.

In zijn pleidooi roept Tops de overheid op om ook echt als een geheel op te treden tegen georganiseerde criminaliteit, dit in nauwe samenwerking met maatschappelijke organisaties en bedrijven. De Nederlandse infrastructuur biedt bij uitstek gelegenheid aan criminelen om hun waar te verhandelen via weg, water, spoor en lucht.

Maar er is perspectief wanneer de overheid volhardt in de aanpak van georganiseerde criminaliteit. Zo is de doelstelling om de drugsindustrie in een tijdsbestek van 10 jaar te doen halveren.

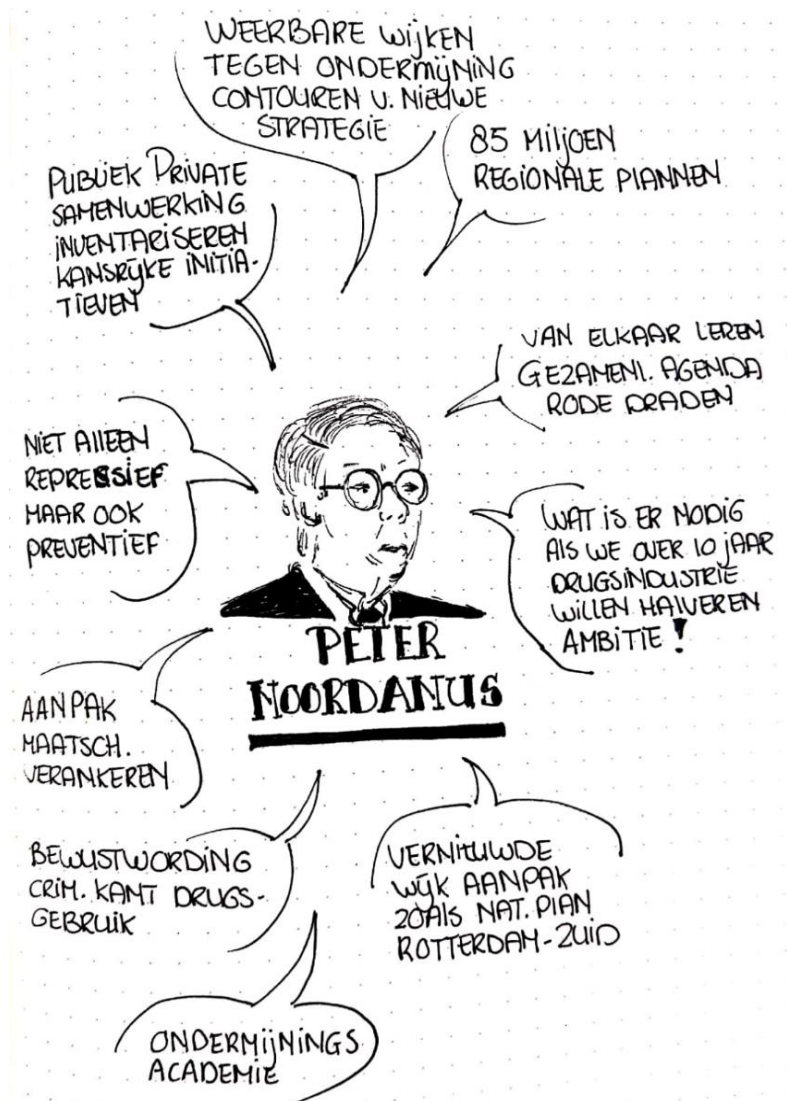
Integrale aanpak van Ondermijning & Georganiseerde Criminaliteit

Om de aanpak van ondermijning op strategisch niveau te borgen is in 2018 de Strategisch Beraad Ondermijning opgericht. De voorzitter van dit Strategisch Beraad Ondermijning Peter Noordanus staat in zijn plenaire lezing vooral stil bij waar we nu staan in de aanpak. In zijn rol als voorzitter monitort hij op zowel landelijk, regionaal als lokaal niveau de aanpak van ondermijning en brengt hierbij de knelpunten in kaart. Het doel van Peter Noordanus is om een beweging in gang te zetten waarbij verschillende partijen van elkaar leren en op welke manier een gezamenlijke agenda opgesteld kan worden om zo de drugsindustrie te doen halveren.

In zijn lezing haalt Peter Noordanus ook het Ondermijningsfonds van 100 miljoen aan. Ondanks dat er 85 miljoen in de regio terecht gekomen is, zijn er altijd nog meer plannen dan dat er budget beschikbaar is. Dit is een indicatie dat structureel budget benodigd. Ondermijning in zeehavens, de agrarische sector, wijkgerichte aanpak en een weerbare overheid zijn voorbeelden van de prioriteiten die het Strategisch Beraad Ondermijning stelt.

Tot slot stelt Peter Noordanus zich hardop de vraag welke stappen gezet moeten worden om de Nederlandse drugsindustrie in 10 jaar tijd met 50% terug te dringen.

Na afloop van de plenaire sessies waren er naast ruimte en tijd om netwerken ook interactieve sessies belegd. In deze sessies werd verdieping gezocht in de materie.

Het opsporen en aantreffen van laboratoria voor synthetische drugs

In deze eerste sessieronde wordt nader toegelicht op welke manier de productielocaties van synthetische drugs kunnen worden opgespoord. Juist voor professionals in de strijd tegen ondermijning is het van belang om de soms eenvoudige signalen te herkennen. Freek Pecht, Coördinator Synthetische Drugs bij Politie Zeeland-West Brabant, vertelt bij de aanvang van de interactieve sessie dat er steeds meer drugslabs aangetroffen worden, en hij onderzoek gedaan heeft naar de precieze plaatsen van deze drugslabs. Het uitgangspunt hierbij was om unieke kenmerken te ontdekken in de fysieke omgeving van een productielocatie.

Freek Pecht beseft zich hierbij erg goed dat het een kwestie is van 'de lange adem' waarbij mensen aan overheidszijde voorbereid moeten worden op de aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit.

Kortgeleden werd een midden in een woonwijk in Waalwijk een XTC-lab gevonden waarbij ruim 50.000 pillen in beslag genomen zijn. Na de vondst werd duidelijk dat het lab een productiecapaciteit bleek te hebben van 60.000 pillen per uur, in dit perspectief is de inbeslaggenomen hoeveelheid minder dan het eerst bleek te zijn. Laboratoria van deze omvang worden in toenemende mate aangetroffen, de voornaamste reden hiervoor is de enorme vraag naar synthetische drugs. De drugs is zowel bestemd voor de nationale als de internationale markt. De Nederlandse handelsgeest speelt een rol bij de internationale afzet van de synthetische drugs.

Een volgend punt wat aangehaald wordt zijn de verschillende manieren waarop een productielocatie kan worden ontdekt.

Meldingen

- Meld Misdad Anoniem;
- Team Criminele Inlichtingen;
- Getuige die zich rechtstreeks meldt bij de politie of gemeente.

Heterdaad

- Toezichthouders van de gemeente;
- Verhuurder die de ruimte controleert op naleving van het huurcontract;
- Blootstelling aan uiterlijke kenmerken die wijzen op aanwezigheid drugslab.

Kenmerken van mogelijke productielocaties kunnen zijn:

- Geuren in de omgeving, waarbij een zoet anijsachtige geur wijst op de mogelijke productie van MDMA en een weeïge chemische geur kan wijzen op de productie van amfetamine.
- Het afdichten van openingen in en rondom de locatie. Hierbij kan gedacht worden aan het afdichten van kozijnen en deuren;
- Panden zonder opvallende kenmerken zoals reclame-uitingen en waarbij zo veel als mogelijk de inspannende activiteiten aan het zicht onttrokken worden
- Activiteiten op ongebruikelijke tijden;
- Bijzondere niet afgewerkte luchtafvoer, deze kan lastig aan het zicht onttrokken worden en kan dus als duidelijke aanwijzing gebruikt worden;

- Afgeschermdde ruimtes in het pand, een veelvoorkomend middel wat hiervoor gebruikt wordt is de isolatieplaat;
- Aanwezigheid van grote hoeveelheden chemicaliën, bijvoorbeeld in jerrycans of vaten;
- Niet-opvallende voertuigen (wit of blank van kleur) die indien mogelijk geparkeerd staan met de achterzijde naar het gebouw, dit om de laad- en losprocessen aan het zicht te onttrekken.

Om meer zicht te krijgen op de productielocaties kan het volgens Pecht handig zijn om het gehele productieproces na te lopen. In het productieproces zitten in ieder geval een aanvoer, productie en afvoer van de grondstoffen en het eindproduct.

Tot slot besluit Freek Pecht zijn sessie met de conclusie dat het belangrijk is om synthetische drugs als handavingsknelpunt bij het RIEC aan te dragen en dat gemeenten er goed aan doen om zich aan te melden bij Meld Misdaad Anoniem.

Indicatoren van ondermijning

Jonas Stuurman en Joost van den Tillaart zijn beide docent Integrale Veiligheidskunde aan Avans Hogeschool en tevens verbonden aan het lectoraat Ondermijning. Om beter zicht te krijgen op ondermijning is het van belang om in kaart te brengen welke indicatoren er te identificeren zijn. Omdat ondermijning een containerbegrip is waar verschillende interpretaties over bestaan, is het goed om een heldere definitie te beschrijven:

‘Ondermijning is de systematische aantasting van de formele (rechtstatelijke) verhoudingen in de samenleving waarbij er sprake is van criminaliteit gepleegd door groepen, die uit zijn op illegaal gewin (en macht). Daarnaast zijn zij in staat om op effectieve wijze hun misdaden te kunnen afschermen met ernstige schade voor de samenleving tot gevolg. Ondermijnende criminaliteit is in feite een economisch gedreven maatschappelijk fenomeen waarbij de verwevenheid van de onder- en bovenwereld een belangrijk kenmerk is’.

Ondermijning wordt ook wel een interactief proces genoemd, waarbij organisaties, bedrijven en personen uit de bovenwereld een faciliterende rol spelen.

Hiernaast is een indicator een aanwijzing van de aanwezigheid van iets anders, in dit geval van ondermijnende criminaliteit. Wanneer een indicator specifiek genoeg is, is deze bijvoorbeeld herleidbaar naar een gebied of persoon. In dat opzicht is het erg bruikbaar om in te zetten op het identificeren van indicatoren. Een succesvolle casus hiervan is het opsporen van mensenhandel in samenwerking met ABN AMRO en de Universiteit van Amsterdam, waarbij de combinatie gemaakt is van ‘harde’ indicatoren zoals banktransacties en meer ‘zachte’ indicatoren zoals de omstandigheden van de slachtoffers. Men slaagde erin om uiteindelijk vaste patronen te herkennen, om zo vormen van mensenhandel op te sporen.

Hierbij is volgens Stuurman op te merken dat een indicator op zichzelf niet veel zegt, maar juist door de combinatie van harde feiten en het zogenaamde onderbuikgevoel en de meer subjectieve indicatoren kan worden gebruikt om ondermijning in kaart te brengen.

Joost van den Tillaart vertelt in dit kader over een recent uitgevoerd onderzoek in Tilburg, dat mede door het lectoraat Ondermijning is uitgevoerd. Het doel was om te komen tot een set van indicatoren die zouden leiden tot een sterkere informatiepositie. Deze indicatoren zijn vooral waargenomen op operationeel niveau. Uit het onderzoek is gebleken dat de volgende effecten plaats kunnen vinden als gevolg van ondermijnende criminaliteit:

- Onstaan van een subcultuur in de wijk, waarbij men zich niet meer verbonden voelt met de heersende cultuur;
- Onstaan van kwetsbare doelgroepen die mogelijk ingezet kunnen worden ten behoeve van criminele activiteiten;
- Ontstaan van machtsovername in de wijk, waarbij de exclusieve positie die de overheid heeft als autoriteit wordt overgenomen door criminelen;
- Ontstaan van het beeld dat misdaad loont, zeker wanneer excessieve luxe wordt gemanifesteert in de wijk;
- Onstaan van oneerlijke concurrentie, dit kan bijvoorbeeld als er illegale goederen ingekocht worden die uiteindelijk in de legale economie doorverkocht worden.

Door het lectoraat Ondermijning is een stappenplan opgesteld voor de ontwikkeling van deze indicatoren. In onderstaande tekst wordt dit stappenplan toegelicht:

Stap 1: Bepaal allereerst de doelstelling

Om indicatoren van ondermijning in kaart te kunnen brengen is het allereerst van belang dat de uitingsvorm(-en) die gemeten gaan worden vastgesteld worden.

- Stel daarom vast wat de indicator precies moet gaan meten (het uiteindelijke doel)
- Operationaliseer de uitingsvorm in eventuele kernconcepten

Stap 2: Bepaal de voorlopige indicatoren

In deze fase ga je op zoek naar indicatoren van verschijningsvorm dat je wilt gaan meten. Deze zoektocht kan op verschillende manieren, afhankelijk van de verschijningsvorm. Aandachtspunten hierbij zijn:

- Wordt de indicator ondersteund door theoretische inzichten?
- Wordt de indicator ondersteund vanuit ervaringen uit de praktijk?
- Wordt de indicator gevonden in relevante datavormen of systemen?
- Zo nee, is het mogelijk om deze data te vormen?

Stap 3: Voer een verdere kwalificatietoets uit op de voorlopige indicatoren

In deze fase wordt namelijk vastgesteld of de indicatoren van beoogde kwaliteit zijn. Aandachtspunten hierbij zijn:

- Is de indicator te koppelen aan een (bestaande of te vormen) valide databron?
- Is de indicator eenduidig te interpreteren/meten

Stap 4: De bruikbaarheid en wenselijkheid vaststellen

In deze stap stel je vast of de indicatoren bruikbaar en wenselijk zijn voor het doel dat je wilde bereiken. Bijvoorbeeld: Kan de indicator gebruikt worden om beleid en uitvoering (bij) te sturen?

Stap 5: Juridische toetsing

Zodra een meetbare en bruikbare indicatorenset is vastgesteld kan worden onderzocht of de benodigde data/informatie ook daadwerkelijk toegankelijk is.

Stap 6: Technische validatie

In veel gevallen zal getoetst moeten worden of de definitieve indicatorenset daadwerkelijk zeggingskracht heeft. Hiervoor dient soms een model te worden gebouwd waarbij gekeken wordt of de indicatoren een (statistisch) effect hebben op de uitkomstmaat (het fenomeen dat in kaart wordt gebracht).

Veegactie tegen ondermijning

In de laatste sessieronde werd door Freek Pecht (Coördinator synthetische drugs bij Politie Zeeland West-Brabant) en Tijmen Leijen (Coördinator Ondermijnende Criminaliteit) toegelicht waar een veegactie tegen ondermijning uit bestaat. Door verschillende instanties zoals de Belastingdienst, gemeente Tilburg en politie wordt in een tijdsbestek van een week

gehoor gegeven aan een set van meldingen die anders niet opgepakt worden. Concreet houdt dat in dat alle meldingen waarbij er een vaag vermoeden is dat er sprake is van criminele handelingen binnen die week worden afgehandeld. Hierbij worden de volgende doelen gesteld:

- Het aantreffen en afpakken van criminele middelen of middelen verkregen uit crimineel vermogen;
- Inwinnen van nieuwe informatie;
- Frustreren van het criminele proces;
- Winnen van vertrouwen van de burger door gehoor te geven aan meldingen.

In de 'veegweek' worden alle mogelijke bevoegdheden ingezet om enerzijds alle niet behandelde meldingen op te pakken en deze binnen deze week afgehandeld te hebben. Dit vraagt om specifiek maatwerk. Zo kan het Openbaar Ministerie gebruik maken van een buitengerechtelijke afdoening om bijvoorbeeld personen afstand te laten doen van crimineel vermogen zonder dat hier directe vervolging aan verbonden is. Pecht en Leijen geven aan dat het tot op bepaalde hoogte de bedoeling is om het direct af te doen, om zo niet langer dan nodig de operationele capaciteit van de verschillende instanties te belasten. De tot nu toe gehouden veegweken hebben succes, want in toenemende mate zijn verdovende middelen, wapens, geld en voertuigen in beslag genomen.

Partners:

Op zoek naar nog meer verdieping?

Tijdens de [8-daagse cursus Bestuurlijke aanpak van ondermijning](#) die start op 7 januari leer je o.a.:

- Hoe je een **strategie** bepaalt voor de beste aanpak
- Hoe je **barrières** kunt opwerpen tegen criminele activiteiten
- Welke bestuurlijke **instrumenten** beschikbaar zijn
- Hoe je criminele netwerken kunt **ontmoedigen** om zich te vestigen